

Секція № 3

УДК 343.13

Піддубна Аліна Валентинівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1244-2263>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗИВАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливим та суттєвим елементом системи кримінального процесу є забезпечення такого правового інституту як цивільний позов, що виступає процесуальною гарантією прав, свобод та законних інтересів потерпілого як учасника кримінального провадження, забезпечуючи захист та охорону його порушених прав.

Будь яке кримінальне правопорушення тягне за собою настання відповідних юридичних наслідків, одним з яких є відновлення порушених матеріальних та моральних прав потерпілого, що забезпечується, зокрема, за допомогою цивільного позову. Разом з цим, цей аспект часто залишається без уваги серед проблемних питань кримінального процесу. Зокрема, цивільний позов як правовий інститут кримінального судочинства потребує законодавчого удосконалення в частині реалізації процесуальних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а саме: форма, зміст та алгоритм подачі цивільного позову, порядок дій потерпілого у разі залишення цивільного позову без руху, строки позовної давності та порядок надання доказів, тощо.

Кожне кримінальне провадження, в якому є потерпілий, містить ознаки цивільного правопорушення, у зв'язку з заподіянням майнової, моральної та фізичної шкоди суспільно небезпечним діянням, що є підставою для настання не тільки кримінальної відповідальності, а й цивільно-правової. У цьому випадку, законодавець вимагає дотримання відповідного балансу під час застосування положень кримінального процесуального та цивільного процесуального законодавств, зокрема дотримання засад кримінального судочинства, порядку подання доказів та гарантування процесуальних прав обох сторін кримінального провадження, тощо.

Коли мова йде про відшкодування шкоди у кримінальному провадженні шляхом подання цивільного позову, з'являються два учасника кримінального процесу – цивільний відповідач та цивільний позивач. Права та обов'язки цивільного позивача як учасника кримінального провадження виникають з моменту подання потерпілим цивільного позову до суду або органів досудового розслідування. Необхідно зауважити, що потерпілий, який виступає у якості цивільного позивача у кримінальному провадженні, не здійснює окремої кримінальної процесуальної функції та не відноситься до сторони обвинувачення, якщо це не кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Повноваження такого цивільного позивача обмежуються вимогами заявленого ним позову - відшкодування збитків, тобто він виконує цивільну процесуальну, а не кримінальну процесуальну функцію. Крім того, необхідно зауважити, що цивільний позов може бути пред'явленим, не тільки потерпілим, а і прокурором, зокрема: в інтересах держави, неповнолітніх, недієздатних або обмежено дієздатних осіб, тобто осіб, неспроможних самотійно захистити свої права.

Досліджуючи варіанти подання цивільного позову в рамках кримінального провадження, на нашу думку, ідеальним є момент оголошення особі про підозру, у зв'язку з тим, що стають відомі всі анкетні дані підозрюваної особи. Крім того, перевагою подання цивільного позову на стадії досудового розслідування є можливість у цивільного позивача самотійно

звертатись до слідчого судді з клопотанням про забезпечення цивільного позову.

Разом з цим, обов'язок щодо належного складання цивільного позову відповідно до цивільного процесуального законодавства, надання доказів, що підтверджують заподіяну шкоду, а також коло підстав для арешту майна цивільного відповідача, лежить на позивачеві. Оскільки формальний підхід до форми або змісту цивільного позову або самоусунення від необхідності доведення обставин позову призведе до відмови у задоволенні заяви та як результат – не реалізація права потерпілого на відшкодування збитків у рамках кримінального провадження.

Отже, досягнення мети цивільного позову для цивільного позивача можливе лише за наступних умов: дотримання вимог цивільного процесуального законодавства щодо форми та змісту позову, своєчасність його подання, збирання та надання доказів для обґрунтування відповідного позову, а також підстав для арешту майна підозрюваного. Цивільний позивач у кримінальному провадженні має додати до позовної заяви всі докази на підтвердження своїх вимог, а суд зобов'язаний надати їм оцінку. Слід звернути увагу, що законодавець створює сприятливі та достатньо належні, на нашу думку, умови для потерпілого в частині відшкодування завданої йому кримінальним правопорушенням шкоди шляхом подання цивільного позову. Зокрема, якщо особа не подала цивільний позов у кримінальному провадженні, або такий позов судом було залишено без розгляду, потерпілий має право подати такий позов в порядку цивільного судочинства; якщо в рамках кримінального провадження було відмовлено у задоволенні такого позову або задоволено частково, цивільний позивач може оскаржити таке рішення в суді апеляційної інстанції.

Цивільний позов як елемент захисту, охорони та відновлення порушених майнових прав у кримінальному провадженні є виправданим та достатньо актуальним правовим інститутом. Втім, підняті проблемні питання у цій сфері

підлягають подальшому дослідженню, у зв'язку з чим, пропоную учасникам конференції взяти участь в обговоренні піднятих питань.